

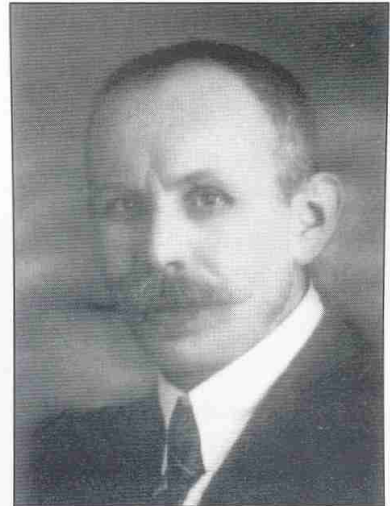
Skulptorius Juozas Zikaras

(1881–1944)

Skulptorius Juozas Zikaras gimė 1881 m. lapkričio 18 d. Paliukų kaime neturtingo trobelninko šeimoje. Iš septynių vaikų vienintelis Juozukas liko gyvas. Augo skurde ir anksti teko pradėti pačiam pelnyti duoną. Piemenaudamas pramoko skaityti, padėdavo tėvui staliaus darbuose. Abu su tėvu dengė stogus, atliko kitus statybinius darbus. Polinkį dailei Juozukas pajuto gana anksti. Ganydamas bandą mėgo drožinėti iš medžio ir lipdyti iš molio. Paūgėjęs droždavo kryžiams šventųjų statulėles. Dievukus ir kitus drožinius pardavinėdavo turguje. Teko bernauti pas Pumpėnų kleboną, lankyti Pumpėnų keturklasę mokyklą. Kaip apsišvietęs jaunuolis, tapo daraktoriumi ir slapta mokė vaikus lietuviškai. O kai Birželių dvare buvo atidaryta kumečių vaikams mokykla, į ją buvo pakviestas Juozas Zikaras. Kartą apsilankiusi rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė pastebėjo neeilinius daraktoriaus gabumus. Rašytojos ir kalbininko Jono Jablonskio paremtas J. Zikaras išvažiavo į Vilnių mokytis dailės. Gavęs „Žiburio“ draugijos kasmetinę pašalpą, lankė J. Montvilos piešimo kursus, o dienomis – akademiko I. P. Trutnevo mokyklą.

1906m., nebaigęs Vilniaus mokyklų, J. Zikaras išvažiavo į Petrapilį. Pirmas bandymas patekti į Petrapilio dailės akademiją nepavyko, tad įstojo į Dailės skatinimo draugijos mokyklą, kurioje mokėsi tris su puse metų J. Andrioletį skulptūros skyriuje. 1910 m. pagaliau pavyko J. Zikarui patekti į Petrapilio dailės akademiją. Paruoštas diplominis darbas „Motinystė“ buvo gerai įvertintas. I. J. Repinas pasakė, kad „šis dailininkas turi dieviškos ugnies“ [1]. Besimokydamas akademijoje sutiko pirmąją meilę Anelę Tūbelytę ir sukūrė šeimą. Studijavęs akademinėje dvasioje, J. Zikaras liko ištikimas realizmui.

1918 m. J. Zikaras su šeima grįžo į Lietuvą ir ėmė mokytojauti Panevėžio gimnazijoje. Iš pradžių į pamokas iš Paliukų vaikščiodavo pėsčias. Gavęs butą, į namus sugrįždavo tik savaitgaliais. 1921 m. įsikūrė Panevėžyje, butą

Skulptorius Juozas Zikaras. Apie 1940 m. PAVB RS, f. 27–223.

Juozo Zikaro namas-muziejus Paliukų kaime. 1991 m. PAVB RS, f. 27–152.

samdydavo pas gydytoją K. Slieką [2]. Vėliau pasistatė kuklų namą ir įsirengė jame dirbtuvę. Panevėžyje prabėgo dešimt labai kūrybingų metų. Pajstrio bažnyčiai sukūrė šv. Jurgio, šv. Petro ir Povilo apaštalų skulptūras. Kristaus Karaliaus statula papuošė Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros didįjį altorių. Jo dirbtuvėje gimė daug žymių žmonių biustų, bareljefų. Kūrė lietuviškų monetų eskizus. Daug jėgų paskyrė „Laisvės Angelui“, kurį pastačius Kaune, jis tapo Lietuvos nepriklausomybės simboliu ir dar labiau išgarsino skulptorių.

1929 m. J. Zikaras išsikėlė į Kauną, dėstė skulptūrą Dailės mokykloje, vadovavo šios mokyklos Skulptūros skyriui. 1929–1940 m. menininkas sukūrė vieną svarbiausių kūrinių – „Knygnešio“ paminklą, skulptūras „Ant kapo“, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Vladimiro Dubeneckio antkapinius paminklus, „Atlantus“ – Panevėžio bankui.

1940–1944 m. J. Zikaras dirbo Taikomosios dailės institute, 1944 m. jam suteiktas profesoriaus vardas. Dar kupinas kūrybinių sumanymų ir jėgų sunkiai pakėlė okupacijos ir karo sumaištį. Kankinamas nežinios dėl visų trijų sūnų likimo, neišvengęs saugumiečių persekiojimų, grasinimų ir kankinimų, skulptorius Juozas Zikaras nebesulaukė 63-jo gimtadienio, 1944 m. lapkričio 10 d. pasitraukė iš gyvenimo. Muziejumi tapo jo šiaudastogė gimtoji sodybėlė Paliukuose. Kaune gyvenamąjį namą muziejumi pavertė dukra Alytė Zikaraitė. Tik Panevėžys neišsaugojo J. Zikaro namo. Kuklus Algimanto Vytėno skulptūrinis ženklas prie giganto banko Povilo Puzino gatvėje mena šioje vietoje stovėjusį skulptoriaus gyvenamąjį namą. Skulptoriaus darbai, spausdintas žodis ir fotografijos saugo Juozo Zikaro atminimą. 2010 m. M. K. Čiurlionio muziejaus pastangomis išleista monografija „Juozas Zikaras“ (Sudarytojos Miglė Banytė ir Vaiva Laukaitienė).

Palaidotas skulptorius Juozas Zikaras Kaune, Petrašiūnų kapinėse. Kapas papuoštas jo paties sukurtu „Sielvartu“, tapusiu antkapiniu paminklu, įtrauktu į respublikinės reikšmės dailės paminklų sąrašą [3].

Literatūra

1. Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1966, t. 35, p. 97–99.
2. Vyšniauskas, Vytautas. Pajstrio apylinkės istorija. Panevėžys, 1991, p. 41.
3. Savickienė, Aldona, Savickis, Pranas. Laisvės paminklo kūrėjas. Panevėžys, 1991, p. 25.
4. „Pajstrietis“, 2001, nr. 3, p. 2.